

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДУНАЙСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

ECOLOGICAL AND ECONOMIC ASPECTS OF TOURIST AND RECREATIONAL POTENTIAL DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN DANUBE REGION

Олег КАРБІВНИЧИЙ,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
НАН України», Київ, ДУ «Держгідрографія»

Oleh KARBIVNYCHY,
Public Institution «Institute of Environmental
Economics and Sustainable Development of the
National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv,
Public Institution «Derzhhydrographiya»

Українське Придунав'я є ідеальним для розвитку туризму з унікальним поєднанням за своїми цілющими властивостями морського й степового повітря. Вигідне геоекономічне положення Українського Придунав'я забезпечує сприятливі умови щодо його участі в міжрегіональному та міжнародному співробітництві, у міжнародних програмах та проєктах. Значну роль у транскордонній співпраці між Україною, Румунією та Молдовою відіграє Євросоюз «Нижній Дунай».

Українське Придунав'я займає південно-західну частину Одеської області, що розташована у Дунайсько-Дністровському межиріччі. Головною особливістю економіко-географічного розташування регіону є його прикордонне, приморське положення, вихід до міжнародної транспортної магістралі Дунаю, що і визначає переваги відносно існуючих і потенційних транспортно-розподільчих і міжнародно-транспортних функцій [1].

Природно-ресурсний потенціал Придунайського регіону складається із земельних, водних, рекреаційних, біологічних, мінеральних, паливно-енергетичних ресурсів (нафта й газ у районі острова Зміїний), а також особливо важливими є ресурси господарського й природоохоронного значення – водно-болотні угіддя, природно-заповідні зони, що становлять базу біовідновлення й збереження біорізноманіття. До природно-заповідного фонду включено 19 об'єктів, зокрема: 6 заказників місцевого значення (загальна площа 632 га), 7 пам'ятників природи місцевого значення, 2 ландшафтних парки й 4 охоронювані території державного значення (Дунайський біосферний заповідник (51547,9 га), регіональний ландшафтний парк «Ізмаїльські острови» (1366 га); ботанічний заповідник державного значення «Староманзирський» (128 га); зоологічний заповідник державного значення «Острів Зміїний» (232 га). Процес формування природно-заповідного фонду в Українському Придунав'ї триває: 1 січня 2010 року Указом президента України № 1/2010 створено національний природний парк «Тузлівські лимани» площею 27865 га.

Інтеграція України в економіку Європейського Союзу вимагає розробки та вдосконалення моделі механізму взаємовідносин центру й регіонів, яка відповідала б принципам, стандартам та механізмам регіональної політики Євросоюзу, сприяла розвитку нових форм співробітництва між регіонами, а також міжнародного співробітництва територій.

Одним з інструментів успішної політики регіонального розвитку, який останнім часом набуває поширення, є активізація прикордонного й транскордонного співробітництва у сфері туристично-рекреаційного підприєм-

ництва та формування механізму його впровадження. Ця проблематика розглядається у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців [1-6].

Мета статті – запропонувати принципи й напрями формування механізму розвитку туризму в природоохоронних територіях на засадах транскордонного співробітництва, а також розглянути основні проблеми, характерні для туристичної галузі України в цілому.

Приморські регіони, до складу яких входить Українське Придунав'я, є транскордонною територією, через яку проходять енергетичні, транспортні, торгівельні євроазійські шляхи. Також приморські регіони є для України морським геоекономічним і геополітичним фасадом, через який здійснюється зв'язок зі світовим господарством, «територіями розвитку» за рахунок морегосподарського комплексу, рекреації та туризму, полігонами впровадження нових технологій.

Можливості участі України в Європейській стратегії розвитку Дунайського регіону можна краще усвідомити, якщо враховувати соціально-економічні особливості Українського Придунав'я, його роль, потенціал міжнародної співпраці в рамках Дунайського регіону, який займає важливе місце в економіці та в системі водних сполучень Європи.

Субрегіон Українського Придунав'я привертає увагу завдяки вдалому геополітичному й геоекономічному розташуванню, в якому поєднуються переваги географічного положення, природно-ресурсний і демографічний потенціал.

Дунай – друга ріка Європейського континенту і найважливіша водна артерія Центральної та Східної Європи. Дунайський регіон включає в себе сукупність прибережних територій країн, якими він протікає.

Україна активно долучилася до процесу створення євросоюзу на початку 1993 року і на даний час бере участь у шести з них: Карпатський, Буг, Нижній Дунай, Верхній Прут, Дніпро та Слобожанщина. Територія України, що входить до складу євросоюзу, становить 33,9% її загальної площі, де мешкає понад 28% населення країни. Подальший розвиток їх взаємовідносин набуває особливої актуальності з урахуванням сусідства з ЄС [1].

Для забезпечення економічного розвитку регіонального підприємництва необхідно мати не тільки чітку стратегію їх соціально-економічного розвитку, а й набір інструментів реалізації такої стратегії. Одним з інструментів такої стратегії може стати транскордонне співробітництво в галузі туризму.

Термін «транскордонне співробітництво» вперше було введено на Мадридській Конвенції загальних принципів

У статті розглядаються теоретико-методологічні основи та досвід регіонального розвитку туристично-рекреаційного потенціалу в Дунайському регіоні України. Розглянуто науковий підхід щодо побудови моделі еколого-економічного використання туристично-рекреаційного потенціалу Дунайського регіону України на засадах транскордонного співробітництва.

The article deals with the theoretical and methodological bases and the experience of the touristic and recreational potential development of the Danube region. The scientific approach to construction a model of ecological and economic exploitation of touristic and recreational potential of the Ukraine's Danube region based on the cross-border cooperation is studied.

транскордонного співробітництва, що визначається як «будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами, що перебувають під юрисдикцією двох або декількох сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [2].

Таким чином, транскордонне співробітництво означає співпрацю суміжних територій сусідніх держав, на яких визначальною ознакою є наявність кордону між співпрацюючими територіями. В умовах інтеграції транскордонне співробітництво сусідніх держав поглиблюється. Метою транскордонного співробітництва є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, туристичних, культурних зв'язків і добросусідських відносин між органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами або органами влади сусідніх держав.

Європейські фахівці дійшли до висновку, що ряд проблем можна вирішувати на регіональному рівні шляхом територіального співробітництва прикордонних регіонів двох та більше країн. Так, виникло нове поняття у міжнародному співробітництві – «єврорегіон» як нова модель територіально-економічного утворення, в якій головна увага в міжнародному співробітництві переноситься на регіональний рівень.

У 1998 році після зустрічі президентів України, Молдови та Румунії було вирішено створити Єврорегіон Нижній Дунай у складі Одеської області України, уїздів Кагул та Кантемир Республіки Молдова і трьох повітів Румунії – Ґалац, Тульча, Бреїла.

Парадигма дій у єврорегіоні Нижній Дунай включає розвиток економічного співробітництва у сфері туризму та рекреації, лібералізацію прикордонних і митних стосунків, будівництво нових пропускних пунктів, економічних зон вільної торгівлі, тощо.

Асамблея Європейських регіонів прийняла рішення фінансувати українську програму щодо збереження унікального природного комплексу – дельти річки Дунай.

Єврорегіон Нижній Дунай є зоною інтересів також з огляду на те, що він розташований на перехресті чотирьох транспортних коридорів: № 7 та № 9 за Критськими угодами ЄС, а також інтермодальних коридорів – Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС) та Євразійського транспортно-комунікаційного коридору. На цей фактор важливо звернути особливу увагу при плануванні інфраструктури даного регіону.

Дунайський регіон включає, по-перше, сукупність прибережних територій країн, якими він пролягає: Німеччина, Австрія, Словачка Республіка, Угорщина, Хорватія, Сербія, Румунія, Болгарія, Республіка Молдова та Україна, по-друге, це 17 країн басейну Дунаю, які є членами Конвенції про захист річки Дунай. У будь-якому контексті Україна є частиною Дунайського регіону. Під регіоном Українське Придунав'я розуміється 5 адміністративних районів – Болградський, Ізмайльський, Кілійський, Ренійський, Татарбунарський та місто обласного призначення Ізмаїл. Загальна площа регіону становить 6,6 тис. км².

У грудні 2010 року Європейська комісія зробила Повідомлення про Стратегію ЄС щодо Дунайського регіону.

Підхід до розробки Стратегії включає досвід Стратегії ЄС для Балтійського регіону, враховуючи інші природні, економічні та соціальні особливості Дунайського регіону. Дунайська стратегія передбачає участь партнерів, які мають прийняти відповідні рішення та виробити механізм управління для спільного стратегічного підходу та для реалізації відповідних заходів. Стратегія має бути інтегрованою (вона стосуватиметься кількох стратегічних напрямів і створюватиме взаємозв'язок між ними) і сфокусованою.

Головними цілями Дунайської Стратегії ЄС є:

- покращення судноплавства; захист довкілля та боротьба із забрудненням;
- сприяння економічному розвитку, а також розвитку туризму й культури;
- покращення методів боротьби з природними лихами.

Метою, яку повинна ставити Україна, беручи участь в імплементації Стратегії ЄС щодо розвитку Дунайського регіону, є досягнення сталого розвитку територій України, що входять до складу Дунайського

регіону, та поступове підвищення рівня життя мешканців української частини Дунайського регіону до стандартів ЄС.

Базовим інструментом Національної стратегії та Національного плану соціально-економічного розвитку Українського Придунав'я в контексті Європейської Стратегії для Дунайського регіону є поступова гармонізація української регіональної Дунайської політики з Європейською регіональною політикою щодо Дунаю, включаючи інституційну, інвестиційну, організаційну складову.

Основними критеріями включення проектів до Плану дій є їх спроможність принести позитивні результати на рівні регіону, стимулювати соціально-економічний розвиток та швидко й наочно продемонструвати результати для населення.

Функціонування єврорегіону Нижній Дунай довело, що спільними зусиллями можна вирішити такі питання, які кожній зі сторін окремо були б не під силу. І насамперед з огляду на великі фінансові витрати. Це стосується реалізації таких дорогих екологічних проектів, як «Трансдордонне співробітництво у менеджменті та сталому розвитку природоохоронних територій єврорегіону Нижній Дунай» (бюджет проекту – 3 млн. євро), «Придунайські озера, Україна. Стабільне відновлення та збереження природного стану екосистем» (фінансується програмою TACIS CBC, бюджет – 2,5 млн. євро), «Розробка менеджмент-плану для захисту біологічного різноманіття та сталого розвитку природоохоронних територій єврорегіону Нижній Дунай» (бюджет проекту – 241,215 тис. євро).

У рамках цих проектів здійснено моніторинг озер та їх водозаборів, створено відповідну технологічну й технічну базу, проведено підготовку місцевих спеціалістів згідно з європейськими стандартами, розроблено практичні рекомендації для попередження виникнення екологічних проблем у водах Придунайських озер, а також стосовно поліпшення комерційного рибальства на озерах, розроблено рекомендації щодо реалізації нового проекту «Технічна допомога трансдордонному співробітництву з метою менеджменту та сталого розвитку природоохоронних територій басейну Нижнього Дністра» (бюджет проекту – 2 млн. євро) [3].

У 2008 році в регіоні започатковано проект ЄС «Укріплення інтеграції прикордонних регіонів у сфері розвитку сільського туризму» як один з інструментів регіональної політики сталого розвитку, що реалізується в рамках Програми добросусідства Україна – Румунія. Реалізація проекту дозволить спрямувати зусилля на вирішення таких проблем:

- залучення малого бізнесу та підприємців до розвитку сільського туризму, що має важливе значення для відродження традиційного господарського укладу та оздоровлення економіки аграрних районів у регіоні;
- поширення у регіоні агорекреаційного сервісу та екологічної культури населення;
- розвиток та збереження етнокультурної самобутності населення південних районів регіону, яка може стати ексклюзивною перевагою на міжнародному туристичному ринку та дозволить Одеській області увійти до основних регіональних ринків сільського та етнографічного туризму в Європейській спільноті [4].

Метою реалізації проекту визначено формування на території Одеської області туристичного кластеру, який орієнтований на розвиток сільського туризму, інтегрованого в українські та європейські туристичні мережі. У ході першого етапу проекту:

- були проведені дослідження сучасного стану та аналіз перспектив розвитку сільського туризму в Одеській області;
- визначено перелік рекреаційних територій для залучення підприємців аграрного сектору до розбудови сільського туризму;
- започатковано роботу з формування інформаційно-ресурсної бази розвитку сільського туризму;
- відкрито 4 регіональних представництва в містах Ізмаїл, Комінтерново, Балта, Білгород-Дністровський;
- розроблено веб-сайт проекту підприємців, до реалізації проекту розроблено 5 новітніх туристичних маршрутів та структуровано туристичну інформацію, яка необхідна для співпраці з туроператорами

й туристичними агентами Одеської області та прикордонних регіонів Румунії та Молдови.

Агротуристичні об'єкти регіону беруть участь у туристичному процесі, який включає планування, створення, пропозицію, продаж і споживання туристичних продуктів і послуг. Головною групою агротуристичних суб'єктів є сільські господарства. Крім виробництва рослинної та тваринної продукції, вони постачають продукти й послуги або надають виключно туристичні послуги.

Характеризуючись спільною історією та традиціями, культурою, що відображає різноманіття спільнот у Регіоні, а також неперерічну природну спадщину, Дунайський Регіон володіє привабливим потенціалом. Дельта Дунаю належить до об'єктів світової спадщини і має рекреаційні можливості. Спільний та сталий підхід до покращення й пропагування цих можливостей повинен зробити Дунайський регіон європейським.

Розвиток туризму в регіоні передбачає створення туристичного сектору в Придунайському регіоні, який поєднує широкий спектр туристичних послуг (зелений, екологічний, історичний, релігійний, оздоровчий, морський, екстремальний, круїзний, автомобільний тощо).

Створення туристичної інфраструктури має відповідати пріоритетам Дунайської Стратегії ЄС щодо історичного туризму, тобто має бути забезпечено відновлення об'єктів історичної спадщини Придунав'я, що являє собою як національне надбання, так і туристичні об'єкти. Окремим туристичним проектом має бути розвиток інфраструктури для яхтового спорту й туризму.

Соціально-економічна ситуація в регіоні може бути покращена за рахунок розвитку етнокультурного туризму (база для цього – створення й реконструкція етнографічних та історико-краєзнавчих музеїв, іншої туристичної інфраструктури, координаційного центру, що систематизуватиме й забезпечуватиме отримання інформації про туристичні маршрути, події, комплекси, туристичні агенції) [5].

ВИСНОВКИ

Незважаючи на всі передумови сталого соціально-економічного розвитку, Українське Придунав'я протягом багатьох років залишається депресивним регіоном, що зумовлено насамперед периферійністю гео економічного положення цього субрегіону відносно основних промислових центрів країни, а також недостатньо розвиненою виробничою і транспортною інфраструктурою.

Розвиток культури й туризму в Українському Придунав'ї є пріоритетною частиною Плану дій Дунайської Стратегії, що зорієнтований переважно на культурні особливості Дунайського регіону (включаючи об'єкти, які належать до світового надбання, визнані ЮНЕСКО, такі як Дельта Дуною).

Напрямок «туризм» у Плані дій Дунайської Стратегії ЄС передбачає:

- розвиток Дунайського регіону як Європейського бренду;
- створення транснаціональних туристичних пакетів для комбінованих залізнично-річкових турів уздовж Дунаю;
- поліпшення мобільності шляхом покращення транспортного руху та залізничного сполучення, автобусів та пасажирського судноплавства в дунайських країнах;
- просування короткострокового туризму (вихідного дня) та довгострокової рекреації;
- подальше посилення взаємозв'язків і кооперації у сфері освіти, науки та дослідницької діяльності щодо розвитку туризму;
- покращення планування та інфраструктури туризму;
- збір інформації та створення баз даних щодо культурної активності у Дунайському регіоні.

На сьогодні вдосконалення механізму розвитку туризму на засадах транскордонного співробітництва суб'єктів туристичного ринку й сільської території Дунайського регіону будується на двох основних принципах:

□ цільовому, сутність якого полягає в забезпеченні населення туристичними послугами, внаслідок чого формуються розподільчо-споживчі зв'язки між виробниками-підприємцями туристичного продукту та його споживачами;

□ ресурсному, який забезпечується споживанням туристичних природних благ (умов та ресурсів) і культурно-історичних ресурсів певної території та проявляється у формуванні рекреаційних зв'язків.

Дослідження структури виробництва рекреаційно-туристичних послуг підприємців агротуристичного бізнесу регіону довели, що більша частина послуг належить полюванню й рибальству, екологічним екскурсіям, але при цьому повинні бути задіяні такі види, як винний та кінний туризм, екскурсії до природно-ландшафтних парків. Додаткову складність для розвитку ринку послуг сільського туризму в Україні створює його надзвичайна роздробленість та нестандартизованість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рубель О. Є., Рассоха Л. Л. Участь України в Європейській стратегії розвитку дунайського регіону (концептуальні засади) / О. Є. Рубель, Л. Л. Рассоха; за ред. О. Є. Рубеля / Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Одесі. – Одеса: Фенікс, 2011. – 80 с.
2. Школа І. М. Євро регіон як модель прискореного розвитку прикордонних територій у рамках транскордонного співробітництва: досвід Росії / І. М. Школа, О. В. Бабінська // Регіональна економіка. – 2003. – №2. – С. 167–169.
3. Харічков С. К., Андреева Н. М., Нездоймінов С. Г. Модель механізму розвитку сільського туризму у Євро регіоні Нижній Дунай. Механізм регулювання економіки. – 2011. – №3.
4. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2009. – 304 с.
5. Рубель О. Є. Інфраструктурна база розвитку українського Придунав'я: економіко-екологічні засади / О. Є. Рубель // Економіка Криму. – №1 (38). – 2012.
6. Кухарська Н. О. Організація та розвиток транскордонного співробітництва в Євро регіоні Нижній Дунай / Н. О. Кухарська // Регіональна економіка. – 2008. – №1. – С. 13–22.

ШАНОВНІ АВТОРИ!

Англомовні публікації за кордоном. ISSN 2076-6998

Запрошуємо українських авторів-науковців до публікацій в англомовному журналі

«Наука та інновації»

Національної академії наук Азербайджану.

Редакція журналу «Економіст»

допоможе Вам з оформленням

статей згідно з вимогами наших колег

з Азербайджану.

Тел. 067-466-9490, 044-332-4109

ukreconomist@ukr.net

